

Література:

1. Історія селянства Української РСР: в 2 т., Т. 2. Від Великого Жовтня до наших днів. Ред. колегія: І. І. Компанієць (відп. ред.) та інші ін. [Текст] К., «Наукова думка», 1967. 534 с.
2. КП України. Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів і конференцій. 1918–1956. [Текст] К., Держполітвидав УРСР. 1958. 703 с.
3. Ревегук В. Україна і більшовизм: до 75-річчя Української демократичної революції 1917-1918 років [Текст] / В. Ревегук // Молода громада. – 1992. – № 7 листоп. – 14 лист.
4. Чемоданов И. В. Была ли в СССР альтернатива насильственной коллективизации? [Текст] / И. В. Чемоданов // Вопросы истории. – 2006. – №2. – С.156–162.
5. Ситник О. М. Особливості еволюції ідеології більшовизму в контексті політико-правового розвитку російської імперії початку ХХ століття / О. М. Ситник [Електронний ресурс]. Електронна бібліотека юридичної літератури – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/20656/%D1>

Басенко Р.О.

(наук. кер. – ст. викл. Штепа О.О.)

*студент У курсу історичного факультету)
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

**МІСЦЕ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ У ГЕНЕЗИ
КАНОНІЧНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД
ТРИДЕНСЬКОЇ МОДЕЛІ КАТОЛИЦИЗМУ**

Вступ людства у нове тисячоліття позначений глибокими модернізаційними процесами у системі політико-правових, соціально-економічних, духовно-релігійних та інтелектуально-сміслових координат. Переживає такі процеси всебічного реформування і релігійна спільнота, зокрема католицизм, який намагається удосконалити свої організаційно-ідеологічні засади у відповідності до викликів сучасності. З огляду на це, академічний інтерес та практичну значущість у площині врахування досвіду релігійної модернізації становить вивчення Тридентського собору (Concilium Tridentinum) – ХІХ Вселенського зібрання католицької церкви 1545 – 1563 років, метою якого було вироблення компромісних позицій між ригористичними католиками та Реформацією щодо догматичних питань віровчення та канонічних основ оновленої моделі католицизму.

У ХVІ столітті західноєвропейська цивілізація переживала глибоку кризу католицизму, яка була обумовлена як внутрішньоцерковними проблемами організаційного та морального змісту, так і широким розвитком Реформаційного руху [2, с. 285]. Відповідь на такі виклики католицьке духовенство вбачало у реформуванні церкви на католицькій основі. Для

розробки механізму внутрішньоцерковних перетворень був скликаний Тридентський собор, а для їхнього втілення було засноване Товариство Ісуса (орден єзуїтів) - католицька, чернеча, духовно-світська організація, яка була створена 1534 року іспанцем Ігнатієм Лойолою з метою боротьби із Реформацією та посилення духовної міцї католицизму шляхом несення апостольського послуху у різних сферах, зокрема у місіонерській, освітній, соціальній та теологічній діяльності [1, с. 53].

Тридентський собор - один з-поміж ключових пунктів історії як католицької церкви, так й усього західного світу. Його рішення не лише сформували теоретичні основи Контрреформації, але й визначили модель нової, «виправленої» католицької церкви [11, с. 65]. Тому не дивно, що орден єзуїтів, організаційно-ідеологічні засади якого були співзвучні модернізаційному змісту Контрреформації, відіграв важливу роль у виробленні канонічно-правових норм Тридентського собору.

Упродовж роботи трьох сесій собору, серед чималої кількості учасників нараховувалося кілька єзуїтів, особіне місце серед яких займали другий генерал ордену, іспанець Лайнец та його товариш Сальмерон [3, с. 77]. Ченці-єзуїти приділяли увагу як розгляду догматичних питань віровчення, так і обговоренню канонічного боку, предметом якого була церковна реформа.

Під час законодавчих дискусій члени Товариства Ісуса цілком і повністю підтримували методологічні позиції папської партії, активно опонуючи реформаторському блоку. «Вони, - констатував німецький історик Г. Бемер, - впевнено і логічно розвивали догмат про безгрішність папи, про його безумовну супрематію над єпископами та перевагу над світською владою» [3, с. 78-79].

Особливу активність під час такого обговорення виявляв вже згадуваний Яків Лайнец. Про нього російський історик кінця XIX століття З. Шморгунов писав таке: «Представник богословів ордену єзуїтів, майстерний схоласт, який володів винятковою красномовністю, людина доволі хитра та вправна» [12, с. 56-57]. На засіданнях собору Я. Лайнец фактово обгрунтовував догмат про вищий духовний авторитет папи: «Церква, - стверджував він, - побудована не людським, а божественним словом. Її створив Христос. Він надав їй закони. Держава ж - зміст творіння людини, яка вільно утворила собі уряд» [4, с. 440-441].

Законодавча ініціатива генерала ордену забезпечила успіх папської партії. За результатами обговорення догматичного блоку законопроектів, Тридентський собор відкинув ідею верховності соборів над папами, проголосив папу самодержавцем церкви, впевнено підтвердив законність папських домагань на світську владу. У декреті про папський авторитет зазначалося: «В усіх постановах щодо церковного реформування незмінним принципом є непорушний авторитет апостольського престолу» [8, с. 172]. Це означало незмінність усіх основ католицького віровчення [7, с. 108].

Втім, участь єзуїтів у Тридентському соборі не обмежувалася областю догматичних питань. Члени Товариства Ісуса, зокрема Лайнец, брали активну участь у підготовці й обговоренні законопроектів, присвячених внутрішньоцерковним реформам. Більше того, саме у ініціативах щодо церковного оновлення єзуїти виявили значний організаторський хист, продемонстрували модернізаційний зміст свого бачення реформування церкви.

З-поміж таких реформ - декрет про священство, прийнятий за ініціативою Лайнеца на XXIII сесії Тридентського собору у липні 1563 року. Відповідно до його положень, єпископи зобов'язувалися перебувати у своїх єпархіях, а для підготовки священників запроваджувалися семінарії [6, с. 1448]. До таких колегій приймали дітей віком від 12 років, які вміли читати і писати, демонстрували природні здібності щодо перспектив майбутнього церковного служіння. Крім того, у документі містилися правила поведінки вихованців, зміст навчального процесу, особливості механізмів фінансування та управління навчальними закладами [12, с. 31-34].

Як бачимо, саме за ініціативою Товариства Ісуса Тридентський собор, високо оцінив роль освіти молоді для внутрішньокатолицької реформи, чим фактично заклав основи нової соціокультурної і педагогічної діяльності - молодіжної політики, реалізація якої була доручена саме ордену єзуїтів. В той же час, система католицької освіти, створена єзуїтами, сприяла поширенню оновленої католицької парадигми, виробленої Тридентським собором [10, с. 18].

Крім того, за ініціативою єзуїта Сальмерона на XXIV сесії Тридентського собору у листопаді 1563 року було прийнято знамениту постанову про шлюб. Собор засудив зловживання у процедурі укладення шлюбу та постановив кілька новацій: по-перше, приходський священник перш ніж благословити шлюб зобов'язувався публічно оголосити про таку подію тричі; по-друге, кожен священник повинен був фіксувати укладення шлюбу в спеціальному реєстрі; по-третє, умовою укладення шлюбу оголошувалася присутність двох свідків; по-четверте, укладення шлюбу за межами свого місця проживання дозволялося лише за умови присутності приходського священника [12, с. 15].

Таким чином, орден єзуїтів вніс вагомий інтелектуальний внесок у розробку декретів Тридентського собору, виявив гідну поваги законодавчу ініціативу у підготовці догматичного і канонічного блоку рішень Триденту, які у своїй сукупності заклали основи Тридентської релігійної парадигми. Така філософія нового католицизму забезпечила приведення церковної ідеології, церковної політики і церковних інститутів у відповідність до сучасних їм настроїв духовенства і пастви.

Незважаючи на те, що орден єзуїтів залишився ригористичним прихильником папської партії у питаннях церковного віровчення, все ж під час підготовки канонічно-правових актів спрямованих на церковне реформування ченці-єзуїти продемонстрували властиву їм здатність «схопити»

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

запити часу та детально розробили значну частину заходів внутрішньо-церковного оновлення. Така законодавча ініціатива забезпечила зміцнення позицій ордену та перетворення їхньої організації в інтелектуально значиму та організовану силу католицизму.

Література:

1. Баранов И.В. Иезуиты / И.В. Баранов // Католическая энциклопедия : в 5 т. / глав. ред. совет о. Григорий Цёрох (глава) [и другие]. [Текст] – М. : Изд. Францисканцев, 2002-2005 – . – Т. 2: И – Л. – 2005. – С. 53 – 64.
2. Басенко Р. Каузальні концепти поширення ордену єзуїтів у ранньомодерній Україні / Руслан Басенко // Другі Череванівські читання: зб. ст. за матеріалами II Всеукр. наук. конф., 30 – 31 жовт. 2013 р. [Текст] – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. – С. 283 – 288.
3. Бемер Г. История ордена иезуитов / Генрих Бемер; [пер. с нем. Н. Попова] // Орден иезуитов: правда и вымысел : [сб. / сост. А. Лактионов]. [Текст] - М. : АСТ : АСТ МОСКВА, 2007. - С. 2 - 260.
4. Гейссер Л. Тридентский собор и католическая реставрация / Л. Гейссер // Историческая хрестоматия по новой и новейшей истории : [пособ. в 2 т. ; сост. Я. Г. Гуревич]. [Текст] – СПб. : Паровая скоропечатня «Надежда», 1895 – . – Т. 1. – 1895. – С. 437 – 442.
5. Из декрета о священстве / Шмогрунов З. Тридентский собор / З. Шмогрунов // Труды Киевской Духовной Академии. – 1863. – Сентябрь – С. 31 – 34.
6. Кудрявцев О. Тридентский собор / О. Кудрявцев // Католическая энциклопедия : в 5 т. / глав. ред. совет Задворный В. Л. (глава) [и другие]. – М. : Издательство Францисканцев, 2002-2011 – . – Т. 4: Р – Ф. – 2011. – С. 1444 – 1449.
7. Михневич Д.Е. Очерки по истории католической реакции (иезуиты) / Д.Е. Михневич. [Текст] – М. : АН СССР, 1953. – 312 с.
8. Постановление Тридентского собора о папском авторитете / Хрестоматия по всеобщей истории. Новая история в отрывках из источников : [в 2 т. ; сост. П. Н. Ардашев]. [Текст] – К. : Типография 2-й Артели, 1914 – . – Т. 1: Эпоха Гуманизма и Реформации. – 1914. – С. 172.
9. Ранке Л. Римские папы, их церковь и государство в XVI и XVII столетиях / Леопольд фон Ранке; [перев. с немецкого]. [Текст] – СПб. : Типография И. Глазунова, 1842. – 480 с.
10. Свиридова Н.В. Общество Иисуса: история и современность: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. филос. наук: спец. 09.00.14 «Философия религии и религиозоведение» / Наталья Владимировна Свиридова. [Текст] – Москва, 2013. – 28 с.
11. Шмонин Д.В. В тени Ренессанса: вторая схоластика в Испании / Дмитрий Викторович Шмонин. [Текст] – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2006. – 277 с.
12. Шмогрунов З. Тридентский собор / З. Шмогрунов // Труды Киевской Духовной Академии. [Текст] – 1863. – Сентябрь – С. 4 – 61.